

1-5. SINIF “TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ ÇALIŞMA KİTAPLARI”NDAKİ TÜRKÇE DERSİ ETKİNLİKLERİNİN PROGRAMDAKİ KAZANIMLARA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Duygu UÇGUN**

Geliş Tarihi: Mart, 2018

Kabul Tarihi: Mayıs, 2018

Öz

Ders kitapları, Türkçe öğretiminin temel araçlarından biridir. Eğitim-öğretim sürecinde belirlenen amaçların gerçekleşmesinde öğretmenin öğrenciye yaklaşımı, öğrencinin derse yönelik tutumu ve ailenin desteği gibi birçok etmenin yanı sıra ders işleme sürecinde kullanılan araç gereçlerin niteliği de etkilidir. Dolayısıyla nitelikli bir eğitim süreci, bu süreçte kullanılacak ders kitaplarının da nitelikli olmasına bağlıdır. Eldeki araştırma, yurt dışında yaşayan ve Türkçeyi yaşadıkları ülkenin kültürü içinde öğrenmeye çalışan Türk çocukları için hazırlanan 1-3 ve 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü çalışma kitaplarının (MEB, 2010a, MEB, 2010b) Türkçe kısmında yer alan etkinliklerin Program’daki (MEB, 2009) kazanımlarla uyumunu değerlendirilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş, araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre daha nitelikli bir eğitim sürecine ilişkin çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkçe öğretimi, iki dillilik, ders kitabı, etkinlik, kazanım.

EVALUATION OF TURKISH COURSE ACTIVITIES IN THE 1-5TH GRADES TURKISH LANGUAGE AND CULTURE WORKBOOKS IN TERMS OF TARGET ACHIEVEMENTS IN THE PROGRAM

Abstract

Course books are one of the basic tools of Turkish Teaching. Besides many factors such as the teacher’s approach to the student, the attitude of student towards the course and the support of the family, the qualification of tools used during the course process is effective in the achievement of the objectives determined in the education-teaching process. So, a qualified education process depends on the quality of course books to be used in this process. This research has been conducted in order to evaluate the correspondance between the activities in the Turkish language part of workbooks (MEB 2009) for 1-3 and 4-5th grade students (Turkish children living abroad and trying to learn Turkish within the culture of the country where they live) and achievements in the program (MEB 2010a, MEB 2010b). The data of the research employing qualitative research approach have been obtained through document review and research data have been

* Bu çalışma 02-04 Kasım 2017 tarihlerinde İnönü Üniversitesinde düzenlenen IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu’nda sunulan sözlü bildirinin geliştirilmiş hâlidir.

** Doç. Dr.; Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fak., Türkçe Eğitimi ABD, duyguucgun@yahoo.com.

analyzed through content analysis. With regard to findings of the research, suggestions for a more qualitative education process have been made.

Keywords: Turkish teaching, bilingualism, course book, activity, achievement.

Giriş

Ülkemizdeki iş gücünün çalışmak amacıyla ülke dışına çıkan ve orada istihdam edilen bireylerinin iş ve barınma olanağının yanında en önemli sorunlarından biri çocuklarının eğitimidir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim sorunu ise iki boyutludur ve bu boyutlar birbirinden bağımsız değil birbirini tamamlar niteliktedir. Söz konusu sorunlar anılan hedef kitlenin ana dili eğitimi, diğeri ise yaşadıkları ülkedeki okullarda gördükleri eğitimidir. Dil becerisi, öğrencinin yaşadığı ülkedeki okul başarısını belirleyen başlıca etmenlerden biridir ve kendi dilinin olanaklarını kavrayan öğrenci, yaşadığı ülkenin dilini de kolay öğrenecek, öğrencinin okul başarısı bu durumdan olumlu yönde etkilenecektir (MEB, 2009: 2). Nitekim çocuğa ana diline tam hâkim olmadan ikinci bir dilde okuma yazma öğretilmek istenirse ana dilinde gerileme meydana geldiğini bulgulayan araştırmalar vardır (Cummins, 1979'dan Akt. Deniz ve Uysal, 2010: 240).

Alan yazındaki çalışmalarda anılan hedef kitlenin sosyalleşme ve yerli topluma uyum sorununu da yaşadığı belirtilmektedir (Taşdelen, 1991). Ana dilde yeteri kadar girdi almayan Türk çocukları kavramsal gelişimlerini tamamlayamamakta ve akranlarına göre geri kalmaktadırlar (Yağmur, 2007). Dolayısıyla uyum sorunun oluşmasında da çocukların Türkçeyi yeterli düzeyde öğrenememeleri etkilidir.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi doğru bir şekilde öğrenmeleri öncelikle bu alanda görev alacak nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesine, nitelikli ders kitaplarının ve programın hazırlanmasına ve eğitim ortamlarına bağlıdır (Uçgun, 2015: 515). Bu gerekçeyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Uzaktaki Yakınlarımız” adlı bir proje başlatılmıştır. Yurt dışında yaşayan Türklerin öncelikle eğitim sorunlarını çözmek amacıyla hayata geçirilen bu proje kapsamında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında oluşturulan Özel İhtisas Komisyonu tarafından “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi (1-10. Sınıflar) Öğretim Programı” hazırlanmış ve Kurulun 03.08.2009 tarih ve 112 sayılı kararıyla 2009-2010 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir (MEB, 2009). 2010 yılında da anılan Program’ın içeriğine uygun olarak Türkçe ve Türk Kültürü Ders Materyalleri ve Çalışma Kitapları hazırlanmıştır. Ders materyalleri ve çalışma kitapları, 1-3, 4-5, 6-7, 8-10. sınıf düzeylerine göre hazırlanmıştır.

İlgili alanyazında Program'ın, genel tanıtım ve kazanımlar bakımından (Şen, 2010; Deniz ve Uysal, 2010; Demir, 2010), ders ve çalışma kitaplarının ise okunabilirlik, söz varlığı, metin türleri ve öğretmen görüşlerine göre genel olarak (İnce, 2010; Özcan, İnce ve Boztilki, 2010; Özcan, 2011; Ateşal, 2014; Uğur, 2014; Çınar ve İnce, 2015; Çelik ve Gülcü, 2016; Arıcı ve Kırkkılıç, 2017) incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Anılan çalışmalarda farklı sınıf düzeylerine göre hazırlanan kitapların öğrencinin düzeyine uygunluk bakımından sorunlu olduğu belirlenmiştir. Örneğin Özcan (2011), 6-7. sınıf ders kitabındaki metinlerin; Ateşal (2014) ise 8-10. sınıf ders kitabında bulunan metinlerin ilgili yaş düzeylerine göre okunabilir olmadığını bulgulamıştır. Bu çalışmada ise daha önceki çalışmalarda öğretmen görüşlerine göre değerlendirilen Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitaplarındaki etkinlikler, Program'daki kazanımlar kapsamında incelenecektir.

Kazanımlar, eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları kapsamaktadır ve öğrencilerin dil becerilerinde gelişmeleri, bu kazanımların edinilmesine bağlıdır (MEB, 2009: 3). Etkinlikler, ise bu kazanımların hayata geçirilmesi için tasarlanmış yardımcı eğitim araçlarıdır. Bu nedenle mevcut durumu ortaya koyan eldeki araştırmanın yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının eğitimine yönelik çalışmalara da yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Eğitim öğretim kazanımları temelinde 1-3 ve 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitaplarındaki etkinlikleri incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin Program'daki öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?
2. 1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin ve Program'daki kazanımların ünitelere göre dağılımı nasıldır?
3. 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin Program'daki öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?
4. 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin ve Program'daki kazanımların ünitelere göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel olarak desenlenmiştir. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır, algıların ve olayların doğal

ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir süreç izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39).

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Araştırmada yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe öğrenimine yönelik olarak hazırlanan 1-3 ve 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitapları ile bu derse ait öğretim programı kullanılmıştır.

Toplanan veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde öncelikle birbirine benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve bunların okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenmesi gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Eldeki araştırmada Program'daki kazanımlar, öğrenme alanlarına göre sınıflandırıldığı için verilerin analizi sürecinde de bu kategoriler kullanılmıştır. Etkinliklerin ait olduğu kazanım sayıları belirlenirken “farklılık” esas alınmıştır. Tekrarlayan kazanımlar bu sayının dışında tutulmuştur. Çünkü özellikle konuşma ve yazmaya yönelik etkinlikler nedeniyle bu öğrenme alanlarına yönelik kazanımların hemen hemen tüm etkinliklerde hedeflendiği görülmektedir.

İçerik analizi tekniğinde belirlenen soruların yorumlarının araştırmacıdan araştırmacıya ya da iki farklı zamanda değişmemesi, nesnelliğin bir şartı olan güvenilirliği sağlar (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Bu kapsamda içerik analizi ile elde edilen verilerin güvenilirliğinin sağlanması için, kitaplarda yer alan etkinliklerin Program'daki kazanımlarla eşleştirilmesine ilişkin olarak bir alan uzmanının da görüşleri alınmıştır. Güvenilirlik hesaplamasında Miles ve Huberman'ın (1994) “Güvenilirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)” formülü kullanılmış ve araştırmacılar arasındaki güvenilirlik %97 olarak bulunmuştur. Sonucun %70'in üzerinde çıkması araştırmanın güvenilirliği için geçerli bir orandır (Miles ve Huberman 1994). Dolayısıyla elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın 1. sorusuna (1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin Program'daki öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?) ilişkin bulgular, Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1: 1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin Program'daki öğrenme alanlarına göre dağılımı

Ünite	Etkinlik Sayısı	Dinleme/İzleme/Okuma	Konuşma/Yazma
1	20	11	9
2	19	8	11
3	39	19	20
4	30	13	17
TOPLAM	108	51	57

Tablo 1'e göre 1-3. sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'nda Türkçe dersine yönelik toplam 108 etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin 51'i dinleme/izleme ve okuma öğrenme alanına, 57'si ise konuşma ve yazma öğrenme alanına yöneliktir.

1-3. sınıflar için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'nda toplam 148 etkinlik bulunmaktadır. Ancak kitabın "Allah İnancı" başlıklı son ünitesi (5. Ünite), farklı bir dersin amaç ve kazanımlarına yönelik etkinlikler içermektedir. Bu nedenle anılan ünitenin etkinlikleri çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu araştırma kapsamında ilgili çalışma kitabında yere alan Türkçe öğretimine yönelik toplam 108 etkinlik incelenmiştir.

Araştırmanın 2. sorusuna (1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin ve Program'daki kazanımların ünitelere göre dağılımı nasıldır?) ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2: 1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin ve Program'daki kazanımların ünitelere göre dağılımı

Ünite	Etkinlik Sayısı	Kazanım Sayısı
1. Türkiye'ye Yolculuk	20	24
2. Vatanım	19	22
3. Kültürümüzden Bir Demet	39	27
4. Ailem ve Türkiye'deki Yakınlarım	30	25

Tablo 2'ye göre 1. üniteye yer alan etkinliklerle 24 farklı kazanım hedeflenmiştir. 2. üniteye yer alan etkinlikler 22 farklı kazanıma, 3. üniteye yer alan etkinlikler 27 farklı kazanıma, 4. üniteye yer alan etkinlikler ise 25 farklı kazanıma yöneliktir.

"Türkiye'ye Yolculuk" başlığını taşıyan 1.Ünite, "Şehirlerimizi Tanıyalım ve Tatil Anılarım" olmak üzere iki konu başlığından oluşmaktadır. Bu üniteye yer alan etkinliklerin tasarlanmasında biri dinleme olmak üzere toplam 3 araç metin kullanılmıştır.

Biri dinleme olmak üzere 3 araç metnin kullanıldığı "Vatanım" başlıklı 2. ünite, "Vatanım Türkiye, Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı'na Saygı ve Atatürk'ün Vatan Sevgisi" konu başlıklarından oluşmaktadır.

3. ünite, "Kültürümüzden Bir Demet" başlığını taşımaktadır. "Selamlaşma, Bayramlarımız, Sofra Adabı, Oyun, Oyuncaklar ve Ben, Bilmece, Ninni, Tekerleme, Sayışma"

olmak üzere 5 konu başlığından oluşan bu ünite de biri dinleme olmak üzere 6 araç metin kullanılmıştır.

“Ailem ve Türkiye’deki Yakınlarım” başlıklı 4. ünite de “Ailem ve Ailemle İlişkilerim, Türkiye’deki Yakınlarım, Arkadaşlarım, Atatürk’ün Çocukluk Yılları” konu başlıkları yer almaktadır. Bu ünite de biri dinleme olmak üzere toplam 6 metin bulunmaktadır ve etkinlikler bu metinler aracılığıyla oluşturulmuştur.

1, 3 ve 4. ünitelerdeki etkinliklerin ait olduğu kazanımlar, “dinlediklerini/izlediklerini anlama, düzeyine uygun bir metni sesli okuma, okuduğu metni anlama, söz varlığını zenginleştirme, Türkçeyi öğrenmeye istekli olma, Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma, günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma” amaçlarına yöneliktir. 2. ünite deki etkinliklerde ise bunlardan farklı olarak “Türkçeyi öğrenmeye istekli olma ve günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma” amaçlarının kazanımlarına yönelik bir etkinlik bulunmamaktadır.

1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’nda ünitelerden bağımsız iki bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerdeki etkinlikler de Program’daki kazanımlara yöneliktir. “Alfabemizi Tanıyalım” başlıklı birinci bölümde toplam 11 etkinlik bulunmaktadır. Program’da da aynı adı taşıyan öğrenme alanının “Türk alfabesini tanıma ve bulunduğu ülkenin alfabesi ile karşılaştırma” amacı altında “1.1. Türk alfabesindeki harfleri tanır, 1.2. Türk alfabesindeki sesleri doğru çıkarır, 1.3. Bulunduğu ülkenin alfabesi ile Türk alfabesindeki farklı sesleri ayırt eder” kazanımları yer almaktadır. Çalışma Kitabı’ndaki 11 etkinliğin 10’u “1.1. Türk alfabesindeki harfleri tanır” kazanımına yöneliktir. Buna göre ilgili etkinliklerin anılan kazanımı karşılama konusunda yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Arıcı ve Kırkkılıç’a (2017) göre de yurtdışında görev yapan Türkçe öğretmenleri, 1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının öğrencilerin düzeyine uygun olduğunu düşünmektedir. Ancak kitaptaki etkinliklerden sadece birinde “1.2. Türk alfabesindeki sesleri doğru çıkarır ve 1.3. Bulunduğu ülkenin alfabesi ile Türk alfabesindeki farklı sesleri ayırt eder” kazanımları hedeflenmiştir. Etkinlik incelendiğinde öğrencilerin okuması istenen toplam 28 sözcüğün sadece ikisinin (Marie, Hans) Türkçede kullanılmadığı görülmektedir. Bu nedenle anılan etkinliğin nicelik ve nitelik bakımından ilgili kazanımları gerçekleştirme konusunda yetersiz olduğu düşünülmektedir.

1-3. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’nda ünitelerden bağımsız diğer bölüm, “Günlük Hayatta Türkçemiz” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde “mevsimler, aylar, günler, renkler, sayılar, saatler” konu başlıklarına ait toplam 15 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler, “günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma” amacının “8.5. Renklerin

adlarını belirtir, 8.6. Birden yüze kadar sayıları söyler/yazar, 8.7. Saat ve saat dilimlerini doğru söyler/yazar, 8.9. Mevsimlerin, ayların ve günlerin adlarını belirtir” kazanımlarına yöneliktir.

Araştırmanın 3. sorusuna (4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’ndaki etkinliklerin Program’daki öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?) ilişkin bulgular, Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’ndaki etkinliklerin Program’daki öğrenme alanlarına göre dağılımı

Ünite	Etkinlik Sayısı	Dinleme/İzleme/Okuma	Konuşma/Yazma
1	35	12	23
2	51	19	32
3	71	28	43
4	52	22	30
TOPLAM	209	81	128

Tablo 3’e göre 4-5. sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’nda Türkçe dersine yönelik toplam 209 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 81’i dinleme/izleme ve okuma öğrenme alanına, 128’i ise konuşma ve yazma öğrenme alanına yöneliktir.

4-5. sınıflar için hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’nda toplam 238 etkinlik bulunmaktadır. Ancak kitabın “İman, İslam ve Ahlâk” başlıklı son ünitesi (5. Ünite), farklı bir dersin amaç ve kazanımlarına yönelik etkinlikler içerdiğinden bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Dolayısıyla anılan çalışma kitabında Türkçe öğretimine yönelik toplam 209 etkinlik bu araştırma kapsamında incelenmiştir.

Araştırmanın 4. sorusuna (4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’ndaki etkinliklerin ve Program’daki kazanımların ünitelere göre dağılımı nasıldır?) ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4. 4-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı’ndaki etkinliklerin Program’daki kazanımların ünitelere göre dağılımı

Ünite	Etkinlik Sayısı	Kazanım Sayısı
1. Türkiye’imizi Tanıyalım	35	23
2. Atatürk ve Cumhuriyet	51	32
3. Yaşayan Kültürümüz	71	35
4. Yaşadığım Ülke ve Türkiye	52	31

Tablo 4’e göre 1. üniteye yer alan etkinliklerle 23 farklı kazanım hedeflenmiştir. 2. üniteye yer alan 51 etkinlik 32 farklı kazanıma, 3. üniteye yer alan 71 etkinlik 35 farklı kazanıma, 4. üniteye yer alan 52 etkinlik ise 31 farklı kazanıma yöneliktir.

1.ünite, “Türkiye’nin Dünya Üzerindeki Yeri, Şehirlerimiz ve Türkiye’nin Tarihî ve Doğal Güzellikleri” olmak üzere üç konu başlığından oluşmaktadır. Bu üniteye yer alan etkinlikler, biri dinleme olmak üzere toplam 4 metin aracılığıyla oluşturulmuştur. Söz konusu etkinliklerin ait olduğu kazanımlar, “dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme, okuduğu metni anlama,

söz varlığını zenginleştirme, Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma, Türkçeyi kullanmaya istekli olma” amaçlarına yöneliktir.

2. ünite, “Atatürk’ün Hayatı, Millî Mücadele Dönemi ve Atatürk’ün Yaptığı Hizmetler” konu başlıklarından oluşmaktadır. Bu üniteye biri dinleme olmak üzere toplam 12 metin bulunmaktadır ve etkinlikler bu metinler aracılığıyla oluşturulmuştur. Üniteye ait toplam 51 etkinliğin ait olduğu kazanımlar, “dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme, düzeyine uygun bir metni sesli okuma, okuduğu metni anlama, söz varlığını zenginleştirme, Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma, Türkçeyi kullanmaya istekli olma” amaçlarına yöneliktir.

3. ünite, “Bayramlar ve Kutlamalar, Geleneklerimiz ve Geleneksel Türk Seyirlik Oyunları” konu başlıklarından oluşmaktadır. Anılan üniteye biri dinleme olmak üzere toplam 14 metin bulunmaktadır. Üniteye ait toplam 71 etkinlik, bu metinler aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu etkinliklerin ait olduğu kazanımlar, “dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme, okuduğu metni anlama, söz varlığını zenginleştirme, Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma, günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma, Türkçeyi kullanmaya istekli olma” amaçlarına yöneliktir.

4. ünite ise “Yakınlarımızla İlişkilerimiz, Yaşadığımız. Ülkedeki Türk Kurum ve Kuruluşları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Evrensel Çocuk Hakları, İhtiyaçlar ve Meslekler” olmak üzere beş konu başlığından oluşmaktadır. Bu üniteye biri dinleme olmak üzere toplam 10 metin yer almaktadır. Bu metinler aracılığıyla oluşturulan üniteye ait toplam 52 etkinliğin ait olduğu kazanımlar “dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme, düzeyine uygun bir metni sesli okuma, okuduğu metni anlama, söz varlığını zenginleştirme, Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma, günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma ve Türkçeyi kullanmaya istekli olma” amaçlarına yöneliktir.

1-3 ve 4-5. sınıflar için hazırlanmış çalışma kitaplarındaki etkinlikler, ağırlıklı olarak konuşma ve yazma öğrenme alanına yöneliktir. Ancak söz konusu öğrenme alanında yer alan bazı kazanımların etkinliklerde karşılanmadığı görülmektedir. Örneğin “7.4. Saat ve saat dilimlerini doğru söyler/ yazar, 7.9. Yüzden bine kadar sayıları söyler/yazar” kazanımlarını doğrudan karşılayan bir etkinlik 4-5. sınıf çalışma kitabında yer almamaktadır. Ayrıca yapım ve çekim ekleri ile ilgili etkinliklere ayrı ayrı yer verildiği ancak bunların öğrenci tarafından ayırt edilebilmesine ilişkin kazanıma (6. 9. Basit, birleşik türemiş kelimeleri ayırt eder) yönelik bir etkinliğin kitapta bulunmadığı görülmektedir. Program’da “Türkçeyi kullanmaya istekli olma” amacının alt kazanımlarından biri de “8.1. Derste arkadaşlarıyla Türkçe konuşarak iletişim kurar” şeklindedir. Bu genel bir kazanımdır. Kitaptaki herhangi bir etkinlikte doğrudan

karşılanmamaktadır. Ancak gerek dersin işlenişi gerekse kitaptaki tüm etkinliklerin yapılışı sırasında bu kazanımın gerçekleşeceği düşünülmektedir. Program'da "Günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma" amacının "7.5. Adres sorma ve adres tarif etme ile ilgili temel kalıpları kullanır" alt kazanımı da sadece 4. ünite de mektup zarfının üzerini yazma etkinliği ile dolaylı olarak karşılanmaktadır. Bu kazanıma yönelik herhangi bir konuşma ya da yazma etkinliğine çalışma kitabında yer verilmemiştir. 1-3. sınıflara yönelik Çalışma Kitabı'nda ise etkinliklerin çoğu kazanımı karşıladığı ancak "8. 8. Günün tarihini sorup cevap verir" kazanımına yönelik bir etkinliğin bulunmadığı görülmektedir.

Kitaplardaki diğer etkinlikler dinleme/izleme ve okuma öğrenme alanlarına yöneliktir. Ancak bu öğrenme alanlarına yönelik bazı kazanımların da çalışma kitabındaki etkinliklerde karşılanmadığı görülmektedir. Örneğin 1-3. sınıflara yönelik Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'nda "2. 4. Dinlediklerinin/ izlediklerinin konusunu belirtir, 4. 4. Okuduğu metnin konusunu belirtir, 5. 3. Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler, 6. 2. Türkçe şarkı söyler/dinler, 6. 3. Türkçe kitle iletişim araçlarını takip eder" kazanımlarını karşılayan bir etkinlik bulunmamaktadır. Ayrıca kitapta dikkat çekici bir hata yapıldığı da belirlenmiştir. Şöyle ki; 3. ünitenin "Bayramlarımız" konu başlığında yer alan "sıraya koyalım" etkinliği aslında "okuduğu metinde olayların oluş sırasını belirler" şeklinde bir kazanıma yöneliktir. Ancak Program'da böyle bir kazanım bulunmamaktadır. Buna benzer bir kazanımın (2.3. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayın yerini, zamanını, şahıs ve varlık kadrosunu, olayların oluş sırasını belirtir) "dinlediklerini/izlediklerini anlama" amacı altında yer aldığı görülmektedir.

4-5. sınıflara yönelik Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'nda da "Dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme" amacının "1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirtir, 1.6. Dinlediklerini/izlediklerini kendi cümleleri ile özetler, 1.7. Dinledikleri/izledikleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurar, 1.10. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili soru sorar, 1.11. Dinlediklerinin/izlediklerinin başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine ilişkin tahminlerde bulunur, 1.13. Bir etkinliğin veya işin aşamalarını anlatan yönergeleri uygular" kazanımları herhangi bir etkinlikte doğrudan karşılanmamıştır. Benzer şekilde, "Okuduğu metni anlama" amacının "3.4. Okuduğu metnin konusunu belirtir, 3.12. Okuduğu metinle ilgili sorular sorar" kazanımlarına yönelik bir etkinliğe de çalışma kitabında yer verilmediği görülmektedir. Dinleme metninin özetletilmesi ya da bu metnin başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerinin tahmin ettirilmesine yönelik bir etkinliğin, çalışma kitabında olmasa da, nicelik bakımından oldukça az olan dinleme metinleri aracılığıyla öğretmenler tarafından gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Ancak metinle ilgili sorular sormaya yönelik herhangi bir etkinliğe yer

verilmemiş olması söz konusu eğitim-öğretim aracı için önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Çünkü temel öğrenmede öğrencilerin yararlanabilecekleri çeşitli anlamlandırma stratejileri vardır ve dinlediklerine ya da okuduklarına ilişkin soru oluşturma da bu stratejilerden biridir (Özer, 1998: 156). Dolayısıyla bu kazanıma yönelik bir etkinliğin bulunmayışı 4-5. Sınıf Çalışma Kitabı'nın eksikliklerinden biri olarak görülmektedir.

Dinleme/izleme ve okuma öğrenme alanlarındaki “Düzeyine uygun bir metni sesli okuma ve Türkçe öğrenmeye istekli olma” amaçlarının alt kazanımlarına (2.1. Verilen bir metinde geçen kelimeleri bölmeden, doğru, anlaşılır ve akıcı biçimde okur, 2.2. Kelimeleri doğru telaffuz eder, 2.3. Gerekli yerlerde vurgu ve tonlama yapar) yönelik bir etkinliğe de 4-5. Sınıf Çalışma Kitabı'nda yer verilmemiştir. Bu kazanımların kitaptaki diğer etkinliklerin yapılışı sırasında dolaylı olarak gerçekleştirilebileceği düşünülebilir. Ancak özellikle vurgu ve tonlamanın doğru yapılmasında dinleme etkinlikleri önemlidir. Bu bakımdan 4-5. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'nda söz konusu içerikteki etkinliklerin eksikliği de dikkat çekicidir.

Ayrıca hem 1-3 hem de 4-5. Sınıf Çalışma Kitabı'nda okuma ve dinleme metinlerinin anlaşılmasına yönelik olarak metnin konusunu belirlemeye bir etkinliğe yer verilmemiştir ki bunun da dikkat çekici bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Çünkü metnin konusunu belirleme, metnin anlaşılmasına yönelik başlıca aşamadır. Pilten'e (2007: 47) göre konuyu belirleme, ana fikri oluşturmanın temeli olarak düşünüldüğünde öğrencilerin konuyu belirleyememeleri, ana fikir oluşturmada da başarısız olmalarına neden olabilir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışma kitaplarında görsel okuma ve görsel sunu niteliğinde etkinlikler bulunmasına rağmen Program'da bu alanlar birer öğrenme alanı olarak karşılık bulmamış ve kazanım olarak ifade edilmemiştir. Ancak bu etkinliklerin dolaylı olarak “2. 1. Dinlediği metinle ilgili bir görseli, metinle ilişkilendirir ve 4. 1. Okuduğu metinle ilgili görselleri metinle ilişkilendirir” kazanımlarına yönelik olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bulmaca türünde hazırlanan etkinlikler, özellikle söz varlığının geliştirilmesi bakımından oldukça etkili ve eğlendiricidir. Çalışma Kitabı'nda da bulmaca etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Ancak 4-5. Sınıf Çalışma Kitabı'nda bu etkinliklerin ikisi –öğrenciyi yanlış bilgiye yönlendirici olmamakla birlikte- eksik (MEB, 2010b: 69) ve hatalı (MEB, 2010b: 151) hazırlanmıştır.

İlgili alan yazında da eldeki araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Çelik ve Gülcü'nün (2016: 293) “Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitapları”na yönelik öğretmen görüşlerini inceledikleri çalışmada öğretmenler, kitapların kazanımların tamamına yer verilmesi, etkinliklerin kazanımları karşılama düzeyi ve görsellerin

kazanımları karşılama düzeyi bakımından geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çınar ve İnce'ye (2015) göre de Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları, “kelime öğretimi” açısından planlı bir şekilde hazırlanmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

İlgili Program'daki kazanımlar çerçevesinde 1-3 ve 4-5. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı'ndaki etkinliklerin incelendiği bu araştırmada herhangi bir kazanıma ait olmayan etkinliklere yer verildiği, özellikle konuşma ve yazma öğrenme alanına yönelik kazanımları karşılayan etkinliklere fazlaca yer verildiği, buna karşın okuma ve dinleme öğrenme alanlarına yönelik kazanımların etkinliklerde yeterince karşılanmadığı belirlenmiştir.

Buldukları sosyal ortamda Türkçeyi yeteri kadar kullanamayan, iletişim kurmak için yaşadığı ülkede yaygın olarak kullanılan dili tercih eden, etmek zorunda kalan çocukların Türkçe konuşma ve yazmada sorun yaşamaları beklenen bir durumdur. Nitekim yurt dışında yaşayan çocukların ana dili becerileri üzerine yapılan araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Örneğin Arslan ve Şaşmaz (2016: 188), araştırmalarında yurt dışında yaşayan ve araştırmalarının çalışma grubunu oluşturan çocukların genellikle konuşma ve yazma becerilerinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Anılan araştırmada çocukların konuşurken duraksayarak konuştukları ve kelime sonuna getirilen ekleri yanlış kullandıkları, yazarken de Türkçe karakterleri (ç, ğ, ı, ş, ö, ü) kullanamadıkları, kullansalar bile hangi kelimelerde nasıl kullanacaklarını bilmedikleri ve sürekli ailelerine sorma gereği duydukları bulgulanmıştır. Bu nedenle ilgili hedef kitleye yönelik olarak hazırlanan ders ve çalışma kitaplarında konuşma ve yazma etkinliklerinin fazla olması kabul edilebilir bir durumdur.

Ancak okuma ve dinleme becerileri de konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde önemli birer etmendir. İletişim sürecinin başarısı bireylerin sahip olduğu söz varlığına bağlıdır. Okuma ve dinlemenin bireyin söz varlığını geliştiren beceriler olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Bulut (2013), araştırmasında etkin dinleme eğitiminin öğrencilerin söz varlığının gelişimine olumlu yönde katkı sağladığını bulgulanmıştır. Darancık'a (2012: 255) göre ise okuma eylemi, öğrencilere yeni sözcükler, deyimler ve kültürel ifadeler öğretmekte ve dolayısıyla konuşmalarında akıcılık sağlamaktadır. Bunların yanı sıra iyi bir dinleyici sesleri doğru olarak ayırt eder ve böylece sözcükleri doğru olarak yazar (Aldyab, 2017: 443) ve telaffuz eder. Bu nedenle ana dili eğitiminde anlama becerilerinin geliştirilmesine de önem verilmedir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Türkçe ve Türk Kültürü dersinin daha etkin yürütülebilmesi için alan yazındaki ilgili araştırma sonuçlarından da yararlanılarak Program'ın öğrenci düzeyine uygun kazanımlarla geliştirilmesi gerekir.

2. Çalışma Kitapları'ndaki etkinliklerin Program'daki kazanımları karşılama düzeyi geliştirilmelidir.

3. Doğru örnekleri okumak ve dinlemek, konuşma ve yazma becerisini geliştirir. Bu nedenle çalışma kitaplarındaki okuma ve dinleme etkinlikleri nitel ve nicel olarak geliştirilmelidir.

Kaynaklar

- ALDYAB, A. (2017). Dil Öğreniminde Dinlemenin Önemi. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3 (Special Issue), 440-448.
- ARICI, B. ve KIRKKILIÇ, A. (2017). Yurt Dışında Görev Yapan Türkçe ve Türk Kültürü Öğretmenlerinin Türkçe ve Türk Kültürü Derslerine İlişkin Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (41), 480-500.
- ARSLAN, M. ve ŞAŞMAZ, A. (2016). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Kullanımı ve Kültür Açısından Karşılaştıkları Sorunlar. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 4 (1), 180-195.
- ATEŞAL, Z. (2014). 8-10. Sınıf “Türkçe ve Türk Kültürü” Ders Kitabının Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu. *Turkophone*, 62-73. 11.09.2017 tarihinde www.turkophone.net/wp-content/uploads/2014/03/Atesal1.pdf adresinden erişilmiştir.
- BULUT, B. (2013). *Etkin Dinleme Eğitiminin Dinlediğini Anlama, Okuduğunu Anlama ve Kelime Hazinesi Üzerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- CELİK, Y. ve GÜLCÜ, İ. (2016). Yurtdışında Kullanılan Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 287 – 296.
- ÇINAR, İ. ve İNCE, B. (2015). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki Söz Varlığına Derlem Temelli Bir Bakış. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(1), 198- 209.
- DARANCIK, Y. (2012). “Yabancı Dili Geliştirme Yöntemi” ile Yabancı Dil Derslerinde Okuma Becerisinin Geliştirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 255- 268.
- DEMİR, T. (2010). Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı Kapsamındaki Türkçe Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (3), 913-937.
- DENİZ, K. ve UYSAL, B. (2010). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni ve Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, (XXVII), 239-261.

- İNCE B. (2010). Fransa Bağlamında 4.-5. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu. *III.Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı*, 1-3 Temmuz 2010. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- MILES, M. B. & HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative data analysis : an expanded sourcebook*. (2nd Edition). Calif. : SAGE Publications.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2009). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-10. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2010a). *Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı, 1-3. Sınıflar*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2010b). *Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitabı, 4-5. Sınıflar*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, E., İNCE, B. ve BOZTILKI, G. (2010). 4.-5., 6.-7. ve 8.-10. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından İncelenmesi. *III.Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı*, 1-3 Temmuz 2010. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- ÖZCAN, E. (2011). 6.-7. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu: Fransa Örneği. *Sakarya University Journal of Education (SUJE)*, (11), 16 – 24.
- ÖZER, B. (1998). Öğrenmeyi Öğretme. A. Hakan (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler* (ss. 147-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- PİLTEN, G. (2007). *Ana Fikir Bulma Stratejisi Öğretiminin Ana Fikir Bulma Ve Okuduğunu Anlamaya Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ŞEN, Ü. (2010). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Eğitimine Yönelik Millî Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Yapılan Çalışma ve Uygulamalar. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2 (3), 239-253.
- TAŞDELEN, H. M. (1991). Yurtdışından Dönen Türk İşçi Ailelerinin Uyum Problemleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (23), 61-67.
- TAVŞANCIL, E. ve ASLAN, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- UÇGUN, D. (2015). Türkçe ve Türk Kültürü Ders ve Çalışma Kitaplarının Kalıp Sözler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching (UDES 2015)*, 514-533.
- UĞUR, F. (2014). Yurt Dışındaki Türk Öğrenciler İçin Hazırlanan Türkçe Çalışma Kitaplarının Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *7. Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı*. 19-21 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- YAĞMUR, K. (2007). İkidilli Çocukların Dil Becerilerinin Ölçümü ve Eşik Kuramı. *Dil Dergisi*, (135), 60-76.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.